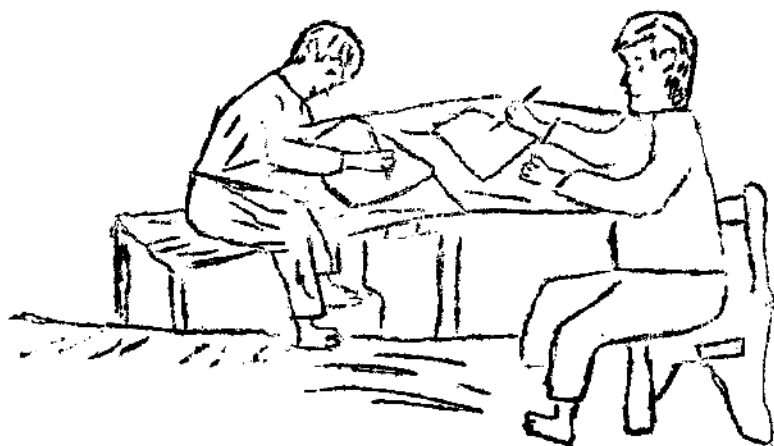

Cwento
na jlaljeii naⁿncue

Estos cuentos fueron escritos por unas
personas amuzgos de Xochistlahuaca y
de Cozoyoapan, Gro. que estudiaron un
cursillo de leer y escribir en su
propia lengua.

el mes de mayo de 1972

Cwentoo' Catsiaⁿ ñ'eⁿ Cajndyaa

Catsiaⁿ ljeiiⁿ na ljo cajndyaa cjo^o l'q
'oom. Jo' na noom'm na ndii' caxo 'ndyoo
jndyaa. Ndo' jom jeenⁿ ndyaaⁿ ñe'queⁿ caxo' ñeeⁿ.
Ma seitoom chiuuya nnts'aaⁿ na nnewjeiiⁿ 'eⁿ
caxo 'ndyoo cajndyaa.

Jo' na matsoom nnom cajndyaa:

--Aa mayuu' re na ndiia na jeenⁿ neinaeo'
quita'. Gwa cata'ya' ndiia ee ja jeenⁿ ñe'ca-
na nnta'.

Jo' na seitoo' ñe cajndyaa 'ñoom na nntaaⁿ
ñe' mana tioo caxo. Mana tquii catsiaⁿ caxo' ñeeⁿ.

Silvino Macidonio

Cwentoo' Toya

Majuu Toya tja l'aa cha na npewantjoom naaⁿ
na nlcwa' ntseinaaⁿ. Ee jeenⁿ ñe'cwa' ntseinaaⁿ
naaⁿ catsjomjndyo. Matsoom ndag ntseinaaⁿ:

--Jeenⁿ ndyaa' jndei'na' tantjonyaa naaⁿ na
nlcwa'.

Tina ñ'eⁿ Margarita

Gwentoo' Nacio

Na tmaaⁿ tja Nacio m'aaⁿ tsoñeeⁿ tsan^tquice.
Tue'bañoom, tsoom nnom tsoñeeⁿ:

--¿Aa waa ndaachjeⁿ' catiu nlcwaa'a?

Matso tsoñeeⁿ:

--Waa

Ndo' quia na jñeeⁿ na ljo' jeeⁿ ndyaa' neiⁿ'eⁿ
nlcwaaⁿ'aⁿ ndaachjeⁿ' catiu.

Ndo' tso tsoñeeⁿ tsan^tquice:

--Cja'c'oom' ndaatloo. Ee tjaan'naⁿ ndaa.

Ndo' jom ndyaa' nchqueeⁿ'eⁿ na wjaⁿ tsjo'.
Sag maxjeⁿ tjaan' ee juuna' ndaachjeⁿ' nlcwaaⁿ'aⁿ.
Jnda na tewaaⁿ'aⁿ je' tjacwa'ñjoom tsqui'. Mana
tsom.

Domingo de Jesús

Gwentoo' Tilio

Ma'uu Tilio ndaatloo. Jnda teijndyaa'
Tilio na ma'maaⁿñe jnda lqueeⁿ. Na nncue' lqueeⁿ
nlqueeⁿ ñ'eⁿ tsoñeeⁿ.

Angela ñ'eⁿ Concha

Gwicheⁿ Gwentooⁿ Nacio

Jnda tnaaⁿ tja Nacio m'aaⁿ tsoñeeⁿ tsantquiee.
Tyjeeⁿ'en m'aaⁿ tsoñeeⁿ matso tsoñeeⁿ:

--Gwa' Hejndaaya.

Matso Nacio:

--Aa ya.

Macwaⁿ Nacio ndo' tyjee'cañoom cata' jom.
Matsoom nnom tsoñeeⁿ tsantquiee:

--Jeeⁿ ndyaaⁿ matseilloo' cata' ja.

--¿Aa ntyji' chiuu na nmeiiⁿ mach'ee cata'
'u?

Matso Nacio nnom tsoñeeⁿ:

--Ticaljeiia.

Jo' chii matso Nacio:

--Nntseicuaⁿ a cata'm'aaⁿ'.

Tjac'oom nomta. Tmeiiⁿ'en nomta cata'.
Kana tja cata'ñeeⁿ.

Jeeⁿ ndyaaⁿ neiiⁿ Nacio na 'ndii cata'
jom. Matsoom nnom tsoñeeⁿ:

--Majgya, Naⁿ.

Barcineo López Cruz

Cwentoo' Cajndye Nequio Caxti

Seicuee' cajndye cwii caxti tsmeiⁿ' Tina.
Tjantyjo Tico naxeⁿ' cajndye. Ticoñê ts'om
tsjoom, jo' tjawa cajndye ts'oom. Matsoom nnom
cajndye:

--'U ta, cwa 'u na seicue' caxti tsmeiⁿ' Tina.
Aa ya, cwindo'ya'. Maje'ndyo joc'q^{na}ya lochoom'a.

Seityuaa' seityuaa' Tico, tjaaⁿ waⁿ'aⁿ.
Tjac'oom lochoom'm. Jnda chii cwenta cwenta
tjacangoⁿ. Ljeiⁿ na ndii cwaⁿ ljo cajndye.
Mana seinaaⁿ'aⁿ c'joo' cajndye. Ticoñê cajndye.
Mana tue'jo'. Jeeⁿ neiⁿ'eⁿ.

Porfirio Reyes Gómez

Cwentoo' Tilio

Matso Tilio nnom tsoñeeⁿ:

--Ja jotseicaandyo jndaa.

Matso tsoñeeⁿ nnoom;

--Ya na ljo'. Catlu cal'ue' na nncue
ts'om caxi'.

Adelaida Martínez de Pérez

Cwentoo' Juaⁿ ñ'eⁿ Tsotyeenⁿ

Juaⁿ ñ'eⁿ tsotyeenⁿ ty'ela'caandyena. Tquiēna
'ndyoo jndaa. Matso Juaⁿ nnom tsotyeenⁿ:

--¿Aaa nndaa'a?

Matso tsotyeenⁿ:

--Ja xocañdag na nndaya ee jeeⁿ teiⁿya.

Matso Juaⁿ:

--Aa ya xeeⁿ yuu' na ljo', cjaaya.

Mana ty'ena, jliuna ljo l'aa xquenⁿ ts'oomtə'.

Matso tsotye Juaⁿ:

--Cwa catseinaⁿ' cjoō' yoo'm'aaⁿ'.

Matso Juaⁿ:

--Ja ti'nanya.

Matso tsotyeenⁿ:

--Manacheⁿndyo catseinaⁿ' cjoō'yo'.

Matso Juaⁿ:

--Aa ya.

Mana seinanⁿ'aⁿ cjoo l'aa'ñeeⁿ. Ty'oomna'
cwe' x'ee yoo'ñeeⁿ.

--Ty'oomna' --matso Juaⁿ nnem tsotyeⁿ.

--Aa ndo' tixcwe ty'oomna' yoo'm'aaⁿ'
--matso tsotye Juaⁿ-- Cwa catseinanⁿ'ti' cjoo'yo'.

Seinanⁿ'nnda' Juaⁿ cjoo' yoo'ñeeⁿ, jo' na
ty'oomna' xqueⁿyo'. Mana ticoñe l'aa'ñeeⁿ.

Matso tsotye Juaⁿ:

--Cwa cja'cat'uii' yoo'm'aaⁿ'.

Matso Juaⁿ:

--Ja nquiaya yoo'm'aaⁿ'.

Matso tsotyeⁿ:

--Jo' chii xtyo'yo' cat'uii'.

Tjacat'ueeⁿ yoo'ñeeⁿ.

--Jeeⁿ ndyaa' jaa'ñe yoo'm'aaⁿ.

--Mayuu' na jaa'ñe yoo'. Cjaaya
--matso tsotye Juaⁿ.

Ty'ena, tqiiena. Tjeii'na ejaⁿ jeyo'.

Matso Juaⁿ nnom tsotyeeⁿ:
--Jqcajndaay tjaⁿwaa tienda.

Matso tsotyeeⁿ:
--Aa ya.

--Chuuxjeⁿ nntsjoq juuna'?

--Catsu' wen'aaⁿ nchoo' qui tjaⁿwaa'.

--Aa ya.

Mana tja Juaⁿ. Tuen'en cwii joo matsoom:
--Ndyqo w'aa.

--Ndyo' je' w'aa. ¿Chiuu matsu'?

--Aa ndi' matsjoq ¿aa tiñe'c'oom' tjaan'
l'aa?

--Chuuxjeⁿ matsu' juuna'?

--Wen'aaⁿ nchoo' qui.

--Aa ya, nnc'qⁿ juuna'.

Mana ntycwii cwentona.

Barcimeo López Cruz

Gwentoo' Catsiaⁿ ñequio Xloom'

Tja catsiaⁿ. Tjac'bm ndaa. T'ui xloom'
'ñom.

Matsoom nnom xloom':

--'U tsaⁿ tsua' quii, nlquaaya 'u.

Matso xloom' nnom:

--Xeeⁿ na mayuu' na ñe'qui' ja saa nncwi-
ncjaa'jndyaa cwii tsue' tsjoom.

Ty'ena, tquiena jo' jo'. Matso xloom'
nnom catsiaⁿ:

--'U cju'ndyu'jndyee'.

Tju'ñe catsiaⁿ. Jnda chii ljeiiⁿ tjaa'naⁿ
xloom' cwii c'oom. Jnda tjaaⁿ quii' ndaa.

Tja catsiaⁿ, tjacueenⁿ tsjo' ty'a, ljeiiⁿ
wacatyeeⁿ cañejo. Matso cañejo:

--¿Chiuu na ndoo' xeeⁿ lio' mache'? ¿Aa
nchii ñe'jndo'?

Matso catsiaⁿ:

--'U aa nlquaaya 'u.

--Cwindo' aa. Jotseicandiljndyaaya tso-
ndyo ñequio tsotyaya.

Mana tja cañejo.

Barcimeo López Cruz

Cwentoo' Nacio na ljeiiⁿ Catscoo

Matso Nacio nnom tyjeeⁿ:

--Catseityuaa' cja'waa' jo nandye. Ee jnda
mañe'cju'ñe catscooⁿ ndo' xeeⁿ jnda taxocandga
nnc'ooⁿ juuyo' ee jeeⁿ quiaa'yo'.

Saa maxjeⁿ jndaa ty'omna juuyo'. Jeeⁿ
ndyaa' neliⁿna jnda ty'omna catscoo.

Jnda chii ty'ena jliuna tscuu. Jla'cjoona
tscuu'ñeeⁿ. Jeeⁿ ndyaa' ta' calcuu joona.
Jo' na jeeⁿ mat'loo tyochjoo tyjee Nacio.

Barcimo López Cruz

Cwentoo' Toya

Tja Toya jndaa. Tjacamaaⁿ liaa. Tyjeeⁿ'eⁿ
ljeiiⁿ jnda tom jnoomⁿ. Seilico'ñê. Matsoom:
--Taxocjo jndaa ee tuii nata' w'aya.

Matso tsoñeeⁿ:

--Ya, ee jeeⁿ yo maca'. Cwe' tsjo' tsjoom
wja'.

Yolcu na jla'haaⁿ II Cartilla

Cwentoo' Tito.

Tja Tito yuu waa n'oomljom'm. Jo' ljeiiⁿ
jnda teijndye tseii macwa' catsaa'.

Jndyolcweeⁿ'eⁿ, tyol'uee'ñê chiuu
nnts'aayom na nncuee'yo'. L'ueeⁿ we nn'aⁿ
nnc'óocantyjo catsaa'ñeeⁿ ñ'eⁿ calue'. Quia
jo' jlacuee'na catsaa'ñeeⁿ ñ'eⁿ calue'.
Tquiona w'aana. Ty'bmña catsaa'.

Cornelio Onofre

Cwentoo' casondye

Matso tsondyee Tilio na jaaqui'cjoom
casondye naquii' jnda. Jo' t' loo'ñeyo',
tcwa'yo' n'oomljoo' tsondyee Tila. Tjacaljeii
tsotye Tila na macwa' caondye n'oomljom'm.
Jeeⁿ ndyaa' seiloo'ñê. Maje'hdyo tjatseicañeeⁿ
tsondyee Tilio. Matsoom:

--Maxjeⁿ nntioml'ua' tseii.

Tjacant'iaa' tsondyee Tilio nata' na
s'áa quioo' tsmelin'eⁿ. Matsoom:

--Maxjeⁿ nntioml'uatō ntā' na s'aayo'.

Mana tquiaatoom ndyeen'aaⁿ.

Yolcu na jla'naaⁿ II Cartilla

Cwentoo' Ts'oom Tio

Jnda tmaaⁿ tja Nacio na m'aaⁿ tsoñeeⁿ tsan-
tquiee. Jnda^a tueⁿ'eⁿ na m'aaⁿ tsoñeeⁿ tsanⁿtquiee,
tsoom:

--Ndyoo w'aa, Naⁿ.

--Candy^e', xcoo.

Matso wela nnom jnaaⁿ chee:

--Quiaaⁿ ts'oom tio nncwacatyeeⁿ ñexioo'.

Tquiaa jnaaⁿ chee ts'oom tio, tioo' caso.
Jo' tquiaa chee nnom xloom.

Ntyjati lusaⁿndyo.

Porfirio Reyes Gómez

Cwentoo' Tito

Tja Tito. Tjacjoom' m ch'iajnda quii' ndaa.
Jo' na tja xiluu. Mati catiu tjaaⁿ ts'om ch'ia-
jnda. Jo' na jeeⁿ neiiⁿ' Tito. Tjachom jooyo'.
Jo' mamaⁿ Tomaanⁿ jooyo'. Matsaaⁿ'aⁿ jooyo' na
nneiiⁿndyeyo'. Jnda jneiiⁿndyeyo' tiquii Tito
xiluu. Mati catiu tiqueⁿ. Ñenquii Tomaanⁿ
tqueenⁿ.

Cornelio Morales

Cwentoo' Caxuaa

Tja caxuaa. Ljeiiⁿ cwii tiom na njomndye quico'jndye. Jo' jo' ticoñê, tooⁿ'oⁿ na nl'ueeⁿ calqueⁿ' jooyo' saa mañoom' ndyueeyo' jom.

Tooⁿ'oⁿ matseijneiⁿ tjantyjaaⁿ. S'aaⁿ na nncjaaljoom ts'oom. Jo' jo' ticoñê. Mana tueeⁿ'eⁿ.

Ntyjati luaa'hdyo.

Barcimeo ñ'eⁿ Porfirio

Cwentoo' Tilio

Matso tsondyee Tilio tsaⁿtquiee nnom jnaaⁿ Tilio:

---Ja ñe'cwa'a tyoo' catiu.

Quia jo' tja Tilio tjacal'ueeⁿ catiu. Jeeⁿ neiⁿ' tsoñeeⁿ tsaⁿtquiee na nlcwa'na tyoo' catiu. Jeeⁿ nohcoc' tsoñeeⁿ na jhda tquieñe.

Silvina Apostol

Cwentoo' Xeⁿncoo

Tja xeⁿncoo, tjacal'ueeⁿ ljo' nntquii
ntseinaaⁿ. Tyjeeⁿ'eⁿ jnda tjachuu tyochjeeⁿ
ntseinaaⁿ. Tyjee'cañoom caxuaa. Matso caxuaa:
--¿Chiuu na jeeⁿ mat'loo', 'u ts'aⁿ?

Matso:

--Ee na tjachuu tyochjeeⁿ ntseindaaya.

Matso caxuaa:

--Luua ya nntsa'. Cja'caⁿ' tsei'nchquia
n'aaⁿ tyocassaa'saⁿ. Xwe na matseicantyjeeⁿñe
chjeeⁿ 'ndyoo tsui' ndo' co' tsei'nchquia jom.
Mana nlui' ntseinda'.

Mana ntycwii cwentoonaa.

Barcimeo López Cruz

Cwentoo' Tito

Tja Tito. Tjacal'ueeⁿ catscoo na nlquii
tsoñeeⁿ ee-jeeⁿ jnda teinchcoo' tsoñeeⁿ na
jnda tquieñe. Jeeⁿ neiiⁿ' tsoñeeⁿ na nlcwa'
tyoo'sei' nalscoo.

Cristina Apostol